

ВЛАДИМИР ГРИГОРИЕВ
КОЛЕГА
ТАКА ГО НАРЕКОХ

Превод от руски: Емил Христов, 1970

chitanka.info

Гърми будилникът. Отварям очи с надежда, че часовникът избързва. Уви — вторият будилник също показва седем.

Вторият будилник се появи когато окончателно се убедих, че един не ми върши работа. В някои моменти ми се струваше, че и три ще бъдат недостатъчни.

Обикновено се събуждам свеж, но няколко минути борба със съня и отново увяхвам, а единствената ми мечта е да легна пак в леглото. Какво да се прави, науката ми оставя за почивка все по-малко и по-малко време.

И работата съвсем не е в честолюбието, нито в това, че нощем ми се присънва славата на великите. Дори и портиерите от моите сънища бръщолевят формули, докато метат тротоарите. Но все пак, виновни са великите. Ако не искаш да изостанеш от тези, които дават тон в науката, трябва и ти да работиш колкото тях. А те — ох! — спят много малко!

Спомням си, именно третият будилник ме накара да се замисля сериозно над всичко това.

Ето, ти си зрял човек — говорех си сам, — автор на голям брой открития, изобретател. Наистина ли не можеш да направиш нищо с това унизително, недостойно, а понякога и просто аморално състояние, каквото е спането? В съня може да те прегازی автомобил, да те пречука банда от развилнели се хулигани. Изхвърлят те от десетия етаж, плюят ти в лицето. А ти? Събудиш се, измиеш се и все едно, че нищо не е било. Просто няма на кого да се оплачеш!

Тези мисли ми идваха все по-често и по-често. В действителност се заех за работа едва след като няколко пъти се събуждах облечен. Това вече беше много. И се реших...

Разбира се, да се отърве човек сам от съня си, не е по силите му.

Електросън, гравитациосън, радиосън, плоскостосън — всички тези направления рано или късно ще доведат до някакъв успех. Многобройните сътрудници от големите съвременни лаборатории, хвърлени за развиване на въпросните направления, са уверени, че след някакви си две-три десетилетия трудът им ще се увенчае с успех.

За вечността този срок е само миг, но за мен той означава най-добрия отрязък от творческия ми живот. И ако науката засега не ми предлага генерално разрешение на въпроса, то над частично разрешение аз мога да помисля и сам.

Еквивалент! Биологичен еквивалент — ето какво ми беше необходимо. Нека някой да спи вместо мен, нека резултатите от процесите в обхванатия от сън мозък да следват своя ход, да се поемат от специален приемник, както се сменя матрица от грамофонна плоча и да се предават през своеобразен трансформатор в очистен вид на моя бодърствуващ и размишляващ мозък.

Разбира се, да се намери човек, който би се съгласил да спи и за себе си, и за мен, не беше лека работа. Кръгът от мои познати се ограничава с хора на науката, разсеяни мили хора, цялата мекост на които се превръща в гранит когато обстоятелствата ги принудят да спят в повече някой и друг час. Моят човек трябваше да бъде от някакъв, така да се каже, по-друг сорт. С една дума такъв, че да му е все едно дали ще спи или ще се занимава с нещо друго.

Намерих го на улицата. По-точно — в аперитива. Седеше зад масичката сам, в дясната си ръка държеше чаша с течност, вероятно алкохол.

— Науката си строши зъбите с мен — рече той, когато седнах до него. — Лекува ме, лекува ме, а все си е тая.

Той помълча, поклати глава, усмихна се, показвайки златен зъб и добави:

— От алкохолизъм ме лекувах!

— Приятелю — започнах аз, колкото може по-меко, — ако науката не е могла да ви помогне, може би вие ще помогнете на науката?

— Тя не ми помогна, и аз няма да ѝ помогна — обяви със заплетен език съседът ми.

— А може би, приятелю, си струва да опитате още веднъж?

— Не, драги, не можеш ме зальга с тези хапчета! Ядеш ги, ядеш ги, а после пак свиваш в кривия път.

Дълго още обяснявах как стоят нещата на този млад, но вече излезнал поради алкохолизъм в пенсия, човек. И накрая (какво ли не прави логическият подход!), утрото го завари да спи у дома.

Когато се събуди, той най-напред поиска зелен сок, след това огледа стаята, после запуши, без да се учудва, че се събужда на чуждо място. Беше ясно, че е свикнал да спи къде ли не, само не и в къщи.

— Главата боли, нали? — попитах аз.

— Боли. Бих заспал веднага, но няма да мога. От опит го зная.

— Това лесно може да се уреди — възразих аз и му посочих апарата, който стоеше безучастно в ъгъла на стаята.

Разбира се, бъдещият ми помощник беше успял да забрави целия вчерашен разговор, затова изложих повторно всички доводи. Пуснах в ход и графиките за ускорения ръст на научната мисъл, и действащите модели на моите последни изобретения: летящи, пълзящи, гмуркащи се, тичащи, сметачно-изчислителни, а така също и недействащия още модел на бъдещето изобретение — едновременно летящо, пълзящо, гмуркащо се, подскачащо и сметачно-изчислително. Разказах му също каква ще бъде ползата от внедряването на всичко това и обещах, че един екземпляр от машината ще му бъде предоставен като на съавтор.

Графиките, формулите и схемите почти не подействаха на човека от аперитива. Но когато в стаята се втурнаха моите машинки и започнаха да танцуват, летят, премятат, писукат, да лазят по колената ни, той се предаде.

— И всичко това е ваша работа? — изумено попита той, докато снемаше внимателно от врата си изкуственото дяволче, което бе успяло да срещне и напръска с одеколон главата му.

— Колега — да, аз се обърнах към него точно тъй; ясно бе, че битката е спечелена, — а знаете ли какво ще бъде, ако се заемем за работа двамата? Кривата ще подскочи интензив...

— Съгласен съм! — прекъсна ме той и поиска да включи апарата веднага. Все пак му се спеше.

Трябва ли да разказвам как потръгнаха работите ми? Всеки се връща в къщи уморен, разтваря вестника в очакване на вечерята, а аз работя. Всеки отскача на кино, до стадиона, до кафенето, за да превключи мозъка си на друга вълна, а на мен това не ми трябва — моят мозък е свеж като у младенец — и пак на работа! В полунощ всички се въртят в леглата, броят до хиляда, за да могат час по-скоро да се разтоварят, а аз прехвърлям на ум милиони, въртя аритмометъра, подмятам логаритмичната линийка, наслаждавам се на всички тези действия.

— Беше време, беше време — говорех си тържествено аз, — когато ти проклинаше своята неутолима жажда за творчество. Главата ти бучеше, сърцето ти изписваше на енцефалограмите какви ли не криви, косите ти окапваха като от стара четка за обувки. И в такива

минути ти се уповаваше само на лекарите, кой друг би могъл да ти помогне? А те си знаеха своето: въздух, плодове, леко вино и малко, колкото може по-малко работа. Как ли лък не! По-малко работа! Ха-ха-ха! И аз се заливах от гръмък жизнерадостен смях, без да се боя, че ще разбудя помощника. Той спеше като пън.

КПД на апарата не надвишаваше 51 процента, затова човекът трябваше да спи вместо мен не по осем, а по шестнайсет часа. Към това се прибавяха още осем часа необходими за самия него. Тоест — цяло денонощие.

Понякога го будех и това ставаше в дни, когато към работата се прибавяше някой нов изключителен успех. Той изслушваше обясненията ми, бих казал с известен интерес, като се мъчеше да вникне в детайлите. Беше ясно, че прогресивно се проникваше от съзнанието, че е съучастник във важно и полезно дело.

Ако при първото пробуждане той само махна с ръка и промърмори: „Добре, добре карай там по-нататък!“, след месец изпитваше удоволствие да се рови в чертежите, да завинтва гайки на полусглобените модели и, поглеждайки през рамо, да наднича в тетрадката ми, която изпълвах енергично с формули и уравнения. Погледът му ставаше все по-бистър и разумен, а понякога и съсредоточено-замислен, с онзи оттенък от мъдрост, който е свойствен за хора с аналитичен ум в момент на формулиране на внезапни и широки обобщения.

„Ето какво значи непрекъснатият сън!“ — ликувах мислено аз, а на глас говорех:

— Колега, сигурен съм, че в бъдеще ще мога да ви подготвя до равнище на техникум. Какъв ти техникум! Ще преминем някоя и друга програма от самия вуз!

Последното признасях, разбира се, от чист ентузиазъм, но в първото бях твърдо убеден. Логическият подход и природната ми наблюдателност никога не са ми изневерявали. Минаха два месеца в опиянение, сякаш се намирах в състояние на безтегловност. В института всички вдигаха рамене когато устройвах ежеседмичен доклад за свършената работа.

— Кога успява да свърши всичко това? — чуваше се из залата за конференции.

— За една седмица той е в състояние да изфабрикува изчисления и чертежи за цяла дисертация — говореха в пушалнята. — По права линия върви към званието академик.

— Не може да ви познае човек — каза директорът като се усмихваше хитро. — Забелязват ви и на кино, и по обществена линия, и на елхата с децата, и по-често от другите ходите с колектива на ски. А производствените успехи! Няма какво да се говори! Нещо не е в ред.

— Точно там е работата — в ходенето на ски. Чистият въздух. Той върши чудеса. Слушайте лекарите, драги директоре! — отвърнах аз, усмихвайки се също хитричко.

Смятах, че е рано да оповестя моя метод. Нека да минат още няколко месеца, да се изясни всичко и тогава — може. Разбира се, имаше и минути на колебания: дали все пак не е по-добре да разкажа? И така, всичко е ясно.

Но изведнъж се оказа, че съвсем не е ясно всичко.

Защото в един прекрасен ден към моите уравнения не се прибави нито ред. И нито една нова гайка към моделите. През този ден просто не ми се работеше. Същото се повтори и през втория, и през третия ден. Бях изненадан. Стана нужда да проверя апарата. Но не, той си работеше както и преди безукорно. Да не би да съм болен? Не. Термометърът показваше 36,6 градуса.

Напразно седях зад работната маса — очите ми се премрежваха, редовете ми изглеждаха чужди. Освен това с ужас разбрах, че май не ги разбирам тези уравнения — същите, които бях съставил преди известно време сам.

Подчинявайки се на някаква неведома сила, аз станах от масата и излязох на улицата. Минувачите се движеха като в ускорен филм, витрините на магазините и рекламните плуваха около мен. Изведнъж се намерих в някакво помещение, седнал зад маса. Келнерът ми наливаше чаша след чаша, а аз пиех. Гледай ти каква стана тя! Неясно как, краката ми се понесоха към дома. Но това, което видях, когато влезнах в кабинета си, накара целият алкохол да изскочи от мен. Помощникът седеше до бюрото и пишеше ли пишеше в тетрадката.

— Какво пишете там? — интонацията в гласа ми не беше много любезна.

— Колега — чух аз, — в ръкописа има грешка. Отначало всичко е вярно, но през последните дни сметките ви не са както трябва.

— Моля, моля! — възкликнах аз.

— Всичко е оправено, колега — почти насмешливо продължи помощникът, без да ми даде време да се опомня. — Погледнете сам!

Само след миг нормалната ми съобразителност се върна и аз разбрах: помощникът е прав. Наистина, грешките бяха оправени.

Седях в креслото, в другото седеше той и сякаш от мъглата до мен достигаха думи, неговите думи...

— Вие не се измамахте, когато ме нарекохте колега. Както виждате, сега аз се оправям не по-зле от вас с тези схеми, чертежи, сметки и машини. Очевидно, измисленият от вас апарат ми е придал качества и знания от вашия мозък. Обработвайки нашите процеси на отмора, той е придал и на вас някои от моите — уви, не най-добри — свойства. Искаме го или не — станало е! Но работата си е работа и тя не бива да страда. Изходът е един: сега трябва да спите вие, а аз ще се занимавам със сметките до тогава, докато преминете отново в първоначалното си състояние.

Боже мой, та той говореше с моите собствени изрази и формулировки! С моята интонация! Аз мога да споря с всеки, но не и със собствената си логика!...

— Да, да, работата не бива да страда — отвърнах безучастно и апаратът беше включен отново...

Сега ние се сменяхме един друг като на войнишки пост. Работата действителна кипеше. Което не можех да се сетя аз, сецаше се той, сбъркаше ли нещо той, улавях грешката аз. Разбира се, можех без много много да мисля, да изключа апарата, но кой би могъл да каже след колко време подсъзнанието ми ще се освободи напълно от печално придобитите качества? Не, не ми трябваха нови изненади, затова по време на една от смените аз преработих схемата на апарата по такъв начин, че сумата от нашите процеси ни доведе до първоначалното стабилно състояние. Ремонтът се оказа сложна и трудна работа и зае почти целия период от моето бодърствуване. Но затова пък заспах удовлетворен и успокоен.

Уви, моят помощник се оказа момче на място, което не можеш да минеш лесно. Той, на свой ред, употреби цялата си смяна, за да възстанови апарата.

И започна борба между гиганти! Той си знае неговото, а аз — моето. И всичко това потайно, мълчешком, все едно — ни лук ял, ни

лук мирисал. Престанахме да се поздравяваме. Да обменяме опит — също. А краят му се не виждаше. Какво да се прави — битка между равни!

Основната работа, естествено, заряхме. Каква ти работа! Беше ни обхванала комарджийската страст: кой-кого?

Пръв се предадох аз. Дали се предадох или ме осени здравият разум, не зная. Събрах винчетата и пружините от полуразрушения апарат-посредник и събудих колегата. Той се надигна недоволен, бих казал — сърдит.

— Не съм си доспал още моя дял — каза студено той, като се обърна на другата страна. — Правете каквото знаете, а и аз ще правя същото!

Мълчаливо събрах мислите си, а след това заговорих толкова убедително, че нито една дума да не отиде напразно.

— Такава ситуация не може да задоволи нито вас, нито мен. Като човек на науката, вие сте длъжен да разберете.

— Да, да, като човек на науката! — не издържа той. — И не искам да бъда никакъв друг. Не ме убеждавайте!...

— Не ви убеждавам! — тук и аз се поозлобих. — Не ви убеждавам, а се гордея! Гордея се с това, което направих от вас. Та нали тъкмо вие показахте, че дори и един глупак може да стане друг човек, стига да пожелае.

— Значи вие смятате, че по принцип е възможно да се откъснеш от собственото си аз и да заживееш живота на учен?

— Без съмнение. Та нали и сега ние с вас обсъждаме определен проблем, макар и най-общо.

От тогава мина доста време. Вече имам възможност да преценя и претегля всичко, преди да изляза с открит доклад за моя експеримент, който мнозина биха нарекли фантастичен. Първият ми помощник е все още бодър и енергичен, хората на науката се запознават с удоволствие с разработките му. Понякога и журналисти му вземат интервю. Нито той, нито аз се боим от бъдещето. Апаратът-посредник, преработен от нас основно, му придаде заряд от умствена енергия, която би му стигнала за два живота. Междувременно и аз се поочистих от страничните паразитни ефекти.

Грешките от миналото бяха отчетени, всички следващи помощници минаха през апарата без колебания, без психологически

драми. Те си отиваха от мен, препълнени с творчески идеи, със смели замисли. Едни се вляха в техниката, други се заеха със строго теоретични дисциплини. Даже един цигулар се вмъкна кой знае как в компанията ни. Докторите на науките са ерудирани хора — те знаят много и когато се срещнем на улицата, кланяме се и дълго стоим да си разказваме за последните постижения на науката. А понякога просто се събираме ей тъй — все свои. Тогава могат да се чуят какви ли не работи. Те всички обичат да послушат историята за моя пръв експеримент. Когато ме помолят да им я разкажа, аз вадя стария будилник и казвам:

— Ето, с него започна цялата история. Хич не умееше да ме буди, нещастникът...

Публикувано в списание „Наука и техника за младежта“, брой
4/1971 г.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.